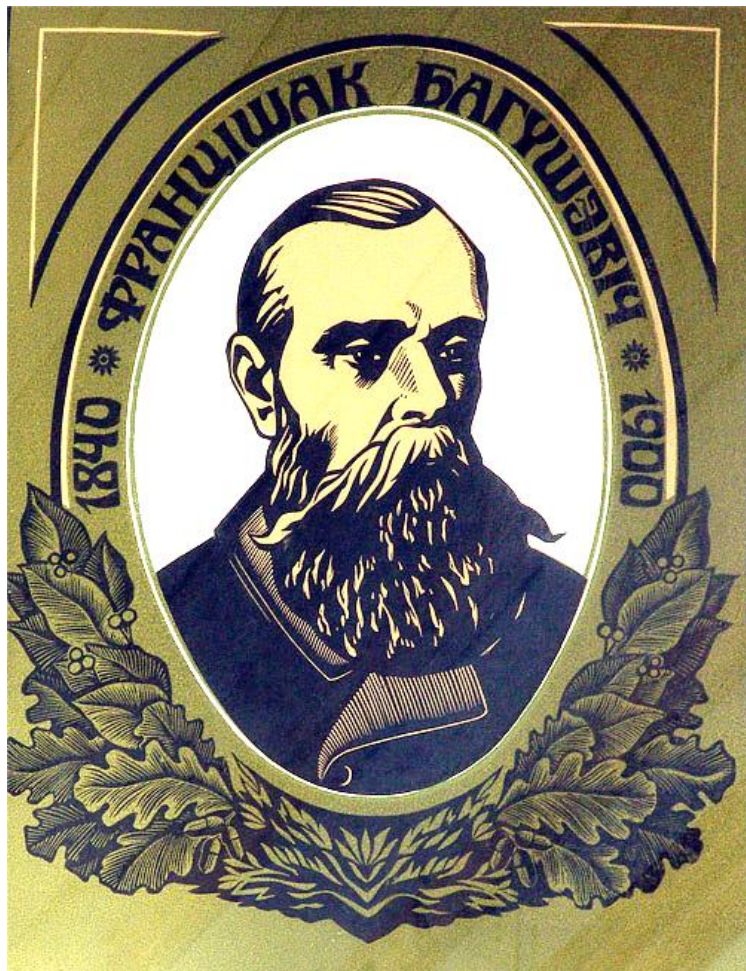

Дзе чорт не можа, там бабу пашле:

вершы Францішка Багушэвіча

Хмаркі

Хмаркі цёмныя, мае братанькі!
Вецер гоне вас без дарожанькі,
І нігдзе ж для вас няма хатанькі...
Адпачынеце аж у Божанькі!

Дзе радзіліся, гдзе ж вы, хмарачкі,
Дзе «тутэйшымі» называліся!
Леціце усё, так як ярачкі...
Хоць бы трошкі гдзе затрымаліся!

Зямлі родненькай, знаць, няма у вас,
Ні вуголчыка, ні прытулачку.
А тут вецер дзьме горшы раз у раз,
Леціце жа вы без ратуначку!..

Летучы, слязой зямлю росіце,
Аж шумяць лісткі, зелянее лес;
Уміраючы, жыццё носіце,
Усяму жыццё, сабе толькі крэс!

Панская ласка

Густой пушчай, у марозе,
Ехаў багаты пан,
Аж разбойнік пры дарозе
Затрымаў рыдван;

Усё забраў з грашмі ў калеце,
Забраў усю прыладу,
У панскай сеў сабе карэце,
А пан бяжыць ззаду!
Мароз пале пану ногі,
Цела прабірае,
А тут шмат яшчэ дарогі,
А тут дух займае.
Пан разбойніка благае
Ратаваць ад смерці.
Літасцівым абзывае,
Абы не умерці.
І разбойнік злітаваўся:
Кажушок даў пану,
Пасталы, што абуваўся,
Выкінуў з рыдвану.
Са слязамі пан бандыце
Цалаваў у бруха,
Што ацаліў яму жыце
Кавалкам кажуха.
Абцяўся і маліцца
За яго і дзетак,
Славіць добрасць і дзівіцца,
Што ён зрабіў гэтак!
Ой, не першы то бандыта
І пан не астатні,
Што дабро ўсё здабыта
Толькі крыўдай братняй.
А тагды ўжо, для славы,
Кіне хоць аб'едкі,
Вот і стане пан ласкавы,
Літасцівы, рэдкі!

Дурны мужык, як варона

Весь свет кажыць, б'ець у звона:
«Дурны мужык, як варона!»
Гэта тыкі справядліва:
Ён дурнейшы ад вароны,
І не дзіва – было б дзіва,
Каб мужык ды быў вучоны.
Дык крычыце ж, біце ў звона:
Дурны мужык, як варона!
Да навукі ён не браўся,
Закасіўся, заараўся;
Дурнем умрэ, як радзіўся,
Сам сабой дурным зрабіўся.

Ведама, мужык – хамула –
Ад навукі адварнула!

Дык крычыце ж, біце ў звона:

Дурны мужык, як варона!

Ці ж не дурань мужык гэта:

Гарэ, сее ўсё лета,
А як прыйдуцца дажынкi,
Няма збожжа ні асьмінкі,
А даждаўшы на Каляды,
Мужыкі мякінцы рады.

Дык крычыце ж, біце ў звона:

Дурны мужык, як варона!

Усю зіму возам цягне
Да вакзалу ружнэ збожжа,
Ногі змерзнуць, сам засмягне,
А на хлеб кажух заложы,
Каб дажыць як да крапівы,
Абы ў поле выйшаў жывы.

Дык крычыце ж, біце ў звона:

Дурны мужык, як варона!

Ад Пятра і да Якуба
Ён касой махаў ад рання:
Наклаў стагоў, людзям – любя,
У хаце ж сена – анізвання;
Равець з голаду скаціна,
Хоць кiнь, бяжы за вачыма!

Дык крычыце ж, біце ў звона:

Дурны мужык, як варона!

Глядзі, касцёл аж да неба,
Воласьць бляхамі пакрыта!
Срэбрам скрые, калі трэба,
Бо за гэта яго біта,
А сам жывець у мокрай яме,
Дзверы заткнуў анучамі!

Дык крычыце ж, біце ў звона:

Дурны мужык, як варона!

З камаровы нос сякерку
Сцісне, крэкне, замахае –
Зробле пушчу, як талерку,
Свет дрывамі закідае!
А у хаце – зварыць страву,
Пашчапае стару лаву!

Дык крычыце ж, біце ў звона:

Дурны мужык, як варона!

Глядзі! горы паразрыты,
А чугункай свет абвіты:
Усё з мужыцкай цяжкай працы,

Усе едуць у палады;
У мужыка ж няма білета!
Ці ж не дурань мужык гэта?
Дык крычыце ж, біце ў звона:
Дурны мужык, як варона!

Дзе чорт не можа, там бабу пашле

Адзін мужык ды добра з жонкай ладзіў,
А гэта ж чорту ў горле косць,
І што ён толькі ні рабіў, – не звадзіў,
І немарасць бярэ і злосць.
Чорт з хаты вон ідзе, хвастом трэ вочы;
Жаль душ яму, а навет стыд;
Не раз не еўшы быў, не спаўшы ночы,
А скутку ніц – сабе абрыд!

Калі глядзіць, шукае, шукае бабуся,
Якраз у тую вёску йдзець;
Чорт думае: дай бабе пакланюся, –
Яна іх пэўне развядзець?
Прад бабай чорт такім харошым стаўся,
Аж вышчырыўся бабін клык.
Чорт жаль свой расказаў і абяцаўся
Даць бабе пару чаравік,
Як толькі муж ды жонку аддубасе,
І прысягу па-свойму даў;
А баба внэт за дзела ўзялася!
(Чорт бабу, пэўне, добра знаў
Яшчэ тагды, як яблык крапа Эва
У раі божым, гдзесьці там,
З таго праклятага праз Бога дрэва,
Што празь яго прапаў Адам!)

Вот бабка зараз шуць да жонкі на сакрэты,
Давай хваліць: што добра так жывуць,
Што рэдка дзе такой знайсці кабеты,
А лепшых дык нігдзе не чуць.
А можна бы і лепей навет жыць,
Каб жонка ведала сакрэт,
Умела як на тое варажыць, –
Яшчэ бы лепшы стаў ёй дзед!
«Ёсць у мужчын на самым гарляку
Грубейшы валасок адзін;
Як спіць, – згалі яго, дык будзе да вяку
Слухмяны для цябе, як сын!»

Тут бабе жонка надала што мела,
І баба з Богам выйшла вон,
А жонка з радасці і полудня не ела, –

Што век жа будзе добры ён!

Мужык гарэ, а блізка ля мяжы,
А баба міма йдзе... шкулдык –
І стала! кажа: «Божа, памажы!»
Як трэба адказаў мужык.
«Што добрага чуваць, бабуся, ў людзях?» –
«Ай, чула, чула дзісь я шмат!
Ці то казаць, ці не казаць? бо страх.
Цяпер на брата ідзе брат,
А жонкі вернай, – гдзе цяпер шукаць?..
І у тваей каханак ёсць;
Змаўлялася – як будзіш у полі спаць,
Дык брытвай табе зробіе штосць!..»
Сказаўшы гэта, марш у лес бабуся,
Як ліс, лягла за першы куст,
Ціхусенька ляжыць, хоць кашаль дуся,
Не пусце навет пары з уст!

Аж жонка з полуднем ляціць ад вёскі,
Схаваўшы брытву у кішэнь;
На вобмежку паставіла дар боскі
І кліча мужа, як штодзень.
Ён хмурны штось і есць ня надта хоча,
А потым зараз лёг заснуць.
Заснуў! а жонка ў кішані шамоча...
Дастала брытву – і чуць-чуць...
«Га! рэзаць, подлая ты душагубка? –
Зароў, як той шалёны бык. –
Дык вот якая ты, мая галубка?..»
І дай біць жонку той мужык!..

Здзівіўся чорт, што баба так зрабіла.
Узяў яго прад бабай ляк.
Ціжэмкі бабіны наткнуў на вілы,
Здалёка даў, баяўся так,
Каб баба і яму жыцця не струла,
Не нарабіла ў пекле штук,
Не набрахала б там, што чула,
Або што ён – яе байструк.

З тых пор, як чорт дзе не дарадзе,
Там слухае ён бабскіх рад,
У бабскай круціцца грамадзе
І ў пекле тым трымае лад!

Бог ня роўна дзеле

Бог сіроты любе, але долі не дае.
Прыказка

Чым-то дзеіцца на свеце,
Што не роўна дзеле Бог?
Адзін ходзе у саеце,
У золаце з плеч да ног,
А другому, каб прыкрыцца
Хоць анучай, – велькі труд;
Весь, як рэшата, свіціцца,
Адны латы, адзін бруд!
Адзін мае хатаў многа,
А вялікіх – касцёл моў;
Увясці б туды хоць Бога,
І той бы з іх не пайшоў.
У другога ў сцяне дзюры,
Вецер ходзе, дым і снег;
Тут карова, свінні, куры...
Тут пакута, тут і грэх!
Гэты едзе у вагоне –
Цёпла, мякка, толькі жыць!
А ляціць, як віхар гоне,
А ён сабе толькі спіць!
Той у мяцеліцу, у марозе,
Што аж вон яму прэ дух,
Паўзе з клункам па дарозе,
У снягу ўвесь па брух!
Гэты хлеба і не знае,
Толькі мяса ды пірог,
І сабакам выкідае
Усё тое, што не змог.
А той хлеб жуе з мякінкай,
Хлёбча квас ды лебяду,
Разам жывець і есць з свінкай,
З канём разам п'ець вадуду!
Аднаму дзесяткі-служкі
Зарабляюць сотні сот;
Рукі ў яго, як падушкі,
Як кісель, дрыжыць живот!
Другі ж сам, аж на дзесятка
Працуючы, лье свой пот.
А высахшы, як аплатак,
Цянюсенькі, як той кнот.

Ахвяра

Маліся ж, бабулька, да Бога,
Каб я панам ніколі не быў:
Не жадаў бы ніколі чужога,

Сваё дзела як трэба рабіў.
Каб прад меншым я носу не драў,
А прад большым не корчыў спіны,
Каб грэх свой прад сабой я пазнаў,
У другіх каб не відзеў віны;
Чужых жон каб не веў да граху,
А сваю каб як трэба любіў,
Каб мне дзеці былі у слуху,
Каб я бацькам для іх век дажыў.
Каб людзей прызнаваў за братоў,
А багацтва сваё меў за іх,
Каб за край быў умёрці гатоў,
Каб не прагнуў айчызны чужых.
Каб я Бога сваго не акпіў,
Каб не здрадзіў за грошы свой люд,
Каб сваго я дабра не прапіў
І нізашто не меў чужы труд.
Каб па двойчы мне грошы не браць
За падданы кусочак раллі.
Каб сваю мне зямельку араць
І умёрці на ёй хоць калі.
Дык прасі ж ты у Бога, малі,
Каб я панам ніколі не быў!

Воўк і авечка

Злавіў воўк ягнятка
І панёс жывое!
Плачуць сын і матка,
Як бабры, абое.
Воўк над маткай злітаваўся,
Як які аконам,
У аўчынку перабраўся
Ды ідзець з паклонам.
«Прыйшоў, – кажа, – я здалёчку
Расказаць пані авечцы
Добру вестку аб сыночку, –
Як яму цяпер жывецца.
Не пазнала б ты ніколі,
Такі стаў дасужы
І жывець сабе на волі,
Без бяды, бяз нужы.
Зубы выраслі з клыкамі,
І адпалі рожкі,
Ножкі цяпер з пазурамі,
Хвост даўжэйшы трошкі.
І ўжо воўка не баіцца,

У хлеў ніхто ня гоне;
Мае чым абараніцца
І другіх бароне!
Прыйдзі, імасць, да нас ў госці,
Справім сабе вечарынку:
Будзе мяса, будуць косці,
Будзем есць без адпачынку!»
«Дзякуй, дзякуй, ягамосці,
За весці такія!
Няхай прыйдзе сын у госці,
Пагляджу, ці вые?
Бо, кажуць, меж вамі
Трэба выць ваўкамі.
Я ж па-воўчу не умею
Ні выць, ні есці, ні лгаць.
Ды скінь скурку, дабрадзею,
Бо зубкі відаць».
І авечка, хоць дурная,
А воўка ж пазнае!

СМЫК

Ох, дайце ж мне смык,
Каб усюды граў!
Хоць бы сам я знік,
Абы голас даў;
Каб той голас чуць
Па усей зямлі,
Дзе людзі жывуць,
Дзе даўней жылі!
Выйшаў бы я ў гай, –
Чык-чырык дуба,
Аж ён граў бы, знай,
Як тая труба,
Што пазве на суд
У астатні час
Увесь Божы люд...
Пазаве і нас.
Хвойку б пацягнуў,
Каб аж бор прылёг,
Увесь лес сагнуў
У барані рог;
І завяў бы ён,
Каб усё пачуў,
І наш енк і стон
У бары б лунуў!
Каб бярозку раз

Пацягнуў смыком,
Яна вечны б час
Раўла б з мужыком!
Каб аж зёлачкі
Заігралі бы,
Як шчыголачкі,
Засьпявалі бы!
Як смычком бы тым
Камень зачапіць,
Дык пайшоў бы дым...
«Камень не сцярпіць!»
У жарству, пясок,
Каб рассыпаўся,
Каб даў галасок,
Аж захліпаўся!
Каб пачуў усяк
Ды каб літасць меў:
Каб цвёрды размяк,
Каб мяккі аж млеў!
Ох, каб мне той смык,
Каб на сэрцах граў, –
З радасцяй бы знік,
Абы голас даў!..

[Крыніца](#)